

Københavns Universitet

Vittigheder og sprog

Farø, Ken Joensen; Jansen, Hanne; Lepetit, Xavier; Vinther, Thora

Published in:
Mål og mæle

Publication date:
2008

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Farø, K. J., Jansen, H., Lepetit, X., & Vinther, T. (2008). Vittigheder og sprog. Mål og mæle, (2), 12-18.

mål+²mæle

Hvor har vi æ, ø og å fra?

Hvorfor har vi Æ, Ø og Å, som de fleste andre sprog ikke kender? Har det noget med særlige danske lyde at gøre, eller er det for at undgå at ligne de andre? Læs Erik Hansens forklaring *side 8*.

Den gode, den onde og den virk'li sjove...

Giver det mening at beskæftige sig med vittigheder for en sprogforsker? Ja! Fire af slagsen fra hvert sit sprogfag har set på sproglige teknikker og på forskelle og ligheder mellem vittigheder i bl.a. italiensk, spansk, fransk, engelsk, tysk og dansk. Læs, grin – eller bliv forarget på *side 12*.

Du danske tonegang

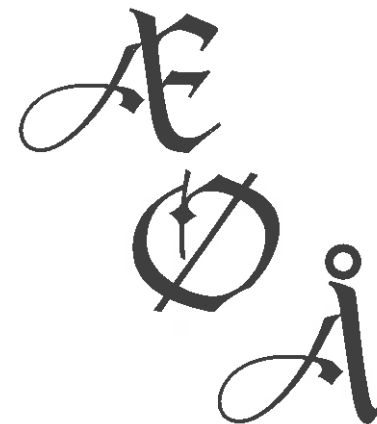
Kan man forklare, hvorfor dansk er vanskeligt for udlændinge at forstå og lære? Skyldes det vores særlige tryk, stød og tonegang? Nina Grønnum undersøger sagen i sit andet bidrag om det svære dansk – hørt med svenske øren. Lyt på Mål og Mæles hjemmeside og læs *side 19*.

Örestadsk?

Hvordan taler svenske ekspedienter, når de betjener danske kunder og forsøger at tilpasse sig os sprogligt? Det har en dansk specialestuderende undersøgt under et feltarbejde i indkøbscenteret Fields. Se, hvad hun fandt ud af på *side 24*.

Rappe rim

Hvad er dobbeltrim, og hvorfor betjener mange rapmusikere sig af dem? Er det overhovedet dem med kasket og hængerøvsbukser, der har opfundet dobbeltrimet? Holger Juul giver svar og musikalske eksempler på *side 29*.

Sprogligheder	2
De danske særbogstaver	8
Vittigheder og sprog	12
Hvad er det særlige ved dansk som gør det svært at forstå og at udtale for andre?	
Anden del: Prosodi	19
Svensk over Sundet	24
Dobbeltrim	29

Der er tilsyneladende ingen, der er parat til at beklage deres eget sprogs forfald
Rudi Keller (1990)

Vittigheder og sprog

Af Ken Farø, Hanne Jansen, Xavier Lepetit og Thora Vinther

Hvad er ligheden mellem Nephew og Michael Rasmussen? At dette er begyndelsen til en vittighed, vil langt de fleste have en fornemmelse af. Af dem vil færre dog kunne levere det relevante svar, for en dels vedkommende, fordi de savner viden om de to størrelser, der indgår i sammenligningen. Endnu færre vil finde den umiddelbart morsom, endsige grine ad den. Men den mindste gruppe vil nok bestå af dem, som kan gennemskue og forklare forholdsvist præcist, hvorfor og hvordan den er sjov ud fra en sproglig betragtning. For hvad er en vittighed sprogligt set? Hvilke strukturelle træk har den? Hvilke sproglige teknikker benytter den sig af? Hvordan er vittigheder konstrueret i andre sprog end dansk? Og kan man oversætte dem? Det er spørgsmål, vi vil se lidt nærmere på her og i en kommende artikel. Svaret på vittigheden følger senere.

Man kan skelne mellem vittigheder i bred og snæver forstand. Vittigheder i bred forstand er simpelthen alle forsøg på at være morsom. I snæver forstand er det derimod en særlig tekstgenre, typisk kort og med en overraskende, humoristisk ment pointe. I modsætning til humor generelt er en vittighed i denne betydning altid en sproglig størrelse, dvs. den kan gøres til genstand for sproglig analyse. Vittigheder som tekstgenre er hverken defineret ved deres betydning eller form, men alene ved deres funktion –

ligesom fx reklamer. Alligevel er det relevant at se sprogsammenlignende på indhold og form, fordi der både er overensstemmelser mellem vittigheder på tværs af sprog, men også en mængde overraskende forskelle, som fx kan få betydning i forbindelse med oversættelse.

Sproglige formler i vittigheder

Forskellige sprog har et fast inventar af vittighedsformler. De kan ikke bruges vilkårligt, men hænger bl.a. sammen med, hvilken vittighedstype det drejer sig om. Én grundlæggende inddeling af vittigheder fokuserer på, om de er spørgende eller fremsættende. Til de spørgende hører et sæt formler, mens de fremsættende vittigheder typisk er sprogligt mindre påfaldende. Her er et eksempel på en fast spørgeformel i italiensk, tysk, engelsk, fransk og spansk med samme betydning: *Qual è la differenza fra... – Was ist der Unterschied zwischen... – What is the difference between... – Quelle est la différence entre... – ¿Cuál es la diferencia entre...?* Den bruges også i dansk:

(1) *Hvad er forskellen mellem en præmenstruel kvinde og en terrorist?*

Denne vittighedstype ligner på overfladen et seriøst spørgsmål uden humoristisk intention, sammenlign fx med: *Hvad er forskellen mellem frugt og grøntsager?* Men hvornår ved man så overhovedet, at noget er en

vittighed? Det ved man senest, når spørgeren selv svarer. Men også sammenstillingen af to størrelser, der ikke – som fx *frugt* og *grøntsager* – er nabobegreber, som lægger op til en udredning, giver et vink om, at det er en vittighed. Her er svaret: *Man kan forhandle med terrorister.* Der er selvfølgelig mange mulige forskelle mellem en præmenstruel kvinde og en terrorist, ligesom man uden videre kan forestille sig kombinationen af egenskaberne præmenstruel og terrorist. Det er irrelevant i vittighedssammenhæng.

Sproglige teknikker

Sprogforskeren Greimas har om vittigheder sagt, at de er den eneste literære genre, som villigt stiller sine sproglige virkemidler til skue. Vi skal se lidt nærmere på vittighedernes sproglige teknikker. Udnyttelse af polysemi, dvs. at samme ord kan have flere betydninger, er én teknik blandt mange:

(2) *Hvorfor kan Bush ikke spille skak?*

Spørgsmålet er bevidst vildledende og lægger op til en grundlæggende manglende evne hos Bush, fx hans påståede dumhed. Svaret er derfor overraskende: *Fordi han har mistet sine to tårne.* Vittigheden lever af ordet *tårns* polysemi. Et tårn kan både være en bygning og en spillebrik. Strengt taget er det sprogligt vrøvl at glide fra den ene betydning til den anden i samme ytring. Under normale omstændigheder ville det være til stor irritation, men i genren vittighed er der en stiltiende overenskomst om, at det er tilladt. Samtidig lever vittigheden af en vis politisk ukorrekthed – ligesom

forrige eksempel, og vi er ikke færdige endnu.

Mediet spiller tit en afgørende rolle for vittighedens måde at fungere på. Er det lyd- eller skriftbilledet, den serveres i? Er det fx det mundtlige medium, er *homofoni* en teknik, som udnyttes. I modsætning til polysemi er det ikke samme ord, der er tale om, men forskellige udtryk, som bare lyder ens. Det tager denne vittighed udgangspunkt i:

(3) *Hvilket dyr, som man finder på Fyn, skrives med kun ét bogstav?*

Svaret er: *en g.* Denne vits fungerer tydeligvis dårligt i det skriftlige medium. Det gør den næste også:

(4) *Hvilke bogstaver kan flyve?*

Det kan *n'er*.

En anden teknik er at afkode *faste flerordsudtryk* bogstaveligt:

(5) *Da alle i fængslet havde fået bevilget en uges udgang, bad Peter Lundin om to uger ekstra. På spørgsmålet, hvorfor han dog skulle have længere udgang end alle andre, svarede han: "Det tager tid at samle familien".*

Kun hvis man kender den modbydelige og tragiske historie om hans partering af sin samlever og hendes børn, vil man forstå, at pointen er, at *samle familien* her på én gang udlægges konventionelt som 'få hele familien til at møde op' og samtidig bogstaveligt og ukonventionelt som 'sætte stumperne af familien sammen igen'. I øvrigt er latter ikke nødvendigvis forbundet med kynisme; den kan også skyldes ubehag.

Den sidste teknik, vi kan se på her, består i at fejlfkode sprogets *samtale-regler*:

(6) *The boss came early in the morning one day and found his manager making*

love to his secretary. He shouted at him: – Is this what I pay you for? The manager replied: – No, sir, this I do free of charge.

(7) *Waiter, is this a dead fly in my soup? – Yes Sir, it's the hot water that's killing them.*

I begge dialogiske vittigheder er pointen, at kommunikationen mislykkes for den forurettede, fordi han udlægger spørgsmålet anderledes, end det er tænkt fra afsenderens side. Det er en såkaldt indirekte talehandling, idet kritikken bliver udformet som et spørgsmål, som spørgeren slet ikke ønsker svar på; men dét kommunikative princip misforstår den kritiserede. I eksempel 7 flytter tjeneren oven i købet fokus fra fluens som fremmedelement til dens tilstand af livløshed. Det er ikke hovedsagen for gæsten, men formelt set kan man ikke se det på sætningen; man kan kun udlede det af de almindelige regler for samtale.

Sammensætninger

Sammensatte substantiver er et særligt velegnet sprogligt materiale at producere vittigheder af. Det skyldes, at det semantiske samspil mellem de sammensatte led kan være ret speget (se *Mål og Mæle* 1996, 3). Dermed kan man lettere camouflere, hvad forholdet er mellem det, der er den sproglige ledetråd, og det, som (ikke!) skal gættes, hvis det drejer sig om en vittighed i spørgeform. Her er to hjemmelavede eksempler:

(8) *Hvad kalder man en person, som alene har meldt sig ind i Dansk Folkeparti på grund af den gode stemning?*

(9) *Hvad kalder man en person fra San Sebastian, der sælger aviser og blade?*

Svarene er hhv. en *hyggepianist* og en *kioskbasket*. Det interessante ved sådanne skrivebordseksempler er, at man får indblik i, hvordan en vittighed kan opstå. I begge tilfælde skete det med udgangspunkt i et sammensat ord, som havde potentiale til at blive fejltolket: Den udlægning af ordene, som er nødvendig for vittighedernes pointe, er den mindst sandsynlige, eftersom den slet ikke er etableret i sproget. Der er heller ingen som helst betydningsmæssig forbindelse mellem de to udlægninger: Den manglende indholdsmæssige sammenhæng mellem to størrelser, som bringes sammen af vittigheden, er en meget udnyttet kilde i humor.

Nødvendig viden om sprog og verden

Den, der er målet for en humoristisk intention, må have relevant viden af både sproglig og ikke-sproglig art (viden om verden). Normalt er det det sidste, der kan volde problemer, men i eksempel 9 er både det sproglige og det ikke-sproglige en mulig barriere for forståelsen. For det første kræves der, at man kender det relativt sjældne ord *kioskbasket*, der betegner en saftig sensationshistorie. Herudover er forståelsen afhængig af, om modtageren ved, at San Sebastian ligger i *Baskerlandet*, dvs. ikke-sproglig viden. Afsnittet om vittigheder og fremmedsprog vil bl.a. vise, hvordan vidensbarriererne øges, når man bevæger sig fra et sprog til et andet, fordi der til et fremmed sprog til en vis grad også følger kultur- og andre ikke-sproglige forskelle med, ud over at fremmedsproget i sig selv kan volde problemer.

Tværsproglig kategorisering af vittigheder

I dag er det muligt at drukne i vittigheder. Internettets mange såkaldte *fun pages* flyder over med nye og gamle vittigheder. Vittighederne på nettet optræder ordnet i kategorier. Kategoriseringen kan være baseret på den rent sproglige udformning eller på deres tema: sex, religion, politik osv. Den kan desuden hvile på en bestemt figur, der optræder i vittighederne: fx *Lille Pe(te)r*-historier (jf. tysk *Kleinfritzchen*, spansk *Jaimito*, italiensk *Pierino* og fransk *Toto*) eller *blondinevittigheder*. Kategoriseringen er m.a.o. lavet ud fra forskellige parametre, og kategoriernes grænser er heller ikke helt skarpe. Der er typiske *blondinehistorier*, hvor blondinen ikke brillerer med sine intellektuelle evner, men også atypiske, hvor hun viser sig faktisk at være klogere end brunetten. Derudover er der vittigheder, som kan tilhøre flere kategorier: En *blondinevittighed* vil fx ofte være en vittighed, hvis tema er seksuelt.

En stikprøve under forskellige sprogs betegnelse for vittigheder, nemlig *blagues* (fransk), *chistes* (spansk), *jokes* og *puns* (engelsk), *Witze* (tysk), *barzelette* (italiensk), viser både forskelle og ligheder mellem kategorierne. Fx er kategorien *nains* (dværge) vist ret enestående for fransk, *Mantafahrer* – dvs. indehavere af en Opel Manta, der i Tyskland har nær samme status som Škodaen havde det i 1980'erne herhjemme – for tysk. Andre, såsom *blondinevittigheder* og *pæreskifte-vittigheder* er derimod tværsproglige.

Ækvivalens og divergens

Hvis vi med udgangspunkt i dansk betragter en række europæiske fremmedsprog, så er der både ligheder og forskelle i den måde, vittighederne er opbygget på. Hvad vil det overhovedet sige, at to vittigheder "svarer til hinanden" på tværs af sprog? Man kan fx mene, at belgiervittigheder i Holland og Frankrig svarer til svenskervittigheder i Danmark, som igen svarer til nordmændvittigheder i Sverige, som på deres side svarer til østrigervittigheder og polakvittigheder i Tyskland, etc. I alle tilfælde er det jo nabolandene og deres indbyggere, der er i fokus. En anden tilsyneladende overensstemmende kategori er karakteriseret ved at være rettet mod en bestemt region: I Quebec er det *newfoundlander*-vittigheder, i Spanien *catalanere*, *baskere* og *galicere*. I Tyskland er det bl.a. *Schwaben*- og *Ostfriesen-Witze*, i Danmark *Århus*-vittigheder, i Sverige *norrlänninge*-vittigheder.

Det rører ved nogle grundlæggende problemer ved kategorisering. Når man sammenligner to ting med hinanden, ser man næsten altid bort fra nogle træk. Og alle de nævnte sammenligningskategorier har netop nogle træk, hvor sammenligningen halter. Fx regnes i Spanien baskerne som brovtende, catalanerne som nærrige, mens galicere bare er dumme. Polakker er i USA og Canada træge i det, mens de i Tyskland er tyvagtige.

Formalisering og sproglig orientering

Vittigheder adskiller sig indbyrdes ved at have en meget forskellig formaliseringsgrad. Eftersom genren ikke er

defineret ved sin form, er der vittigheder, der ikke indeholder nogen som helst faste udtrykselementer:

(10) *Tror forskningsministeren, at der kan være liv på månen? – Det er da ikke utænkeligt, når der er lys hele natten.*

Denne type vittighed er slet ikke sprogligt orienteret, selv om den selvfølgelig består af sprogligt materiale.

På næste trin finder man de lidt mere formaliserede typer, som fx indledes af formler som *Quel est le comble pour...* (fransk) – *¿Cuál es el colmo de...* (spansk) – *Qual è il colmo per...* (italiensk) ['Hvad er topmålet for...'], fx:

(11) *Quel est le comble pour un coiffeur? – C'est de raser les murs ('hvad er topmålet for en frisør? – Det er at snige sig op ad mure/barbere murene').*

(12) *Qual e' il colmo per un astronauta? – Avere la luna di traverso ('...for en astronaut? – At have månen på tværs/være i dårligt humør').*

Tilsyneladende er det også en kendt undergenre i dansk, nemlig: Hvad er topmålet af...:

(13) *Hvad er topmålet af paranoia? – At gå ind i en dansk folkekirke, sætte sig på første række, og tro at der sidder nogen bagved en.*

Men der er en væsentlig forskel. De danske Topmålet-vittigheder har ofte et begreb (fx *paranoia*) som præpositionalobjekt, mens de romanske vittigheder typisk har en personbetegnelse (fx *astronauta*), hvortil der hører en ubestemt artikel, medmindre det er et navn. Desuden ser de romanske Topmål-vittigheder ud til at udnytte homofoni (jf. Sproglige teknikker); det

gør de danske tilsyneladende ikke – de er faktisk slet ikke sprogligt orienterede. I stedet befinder deres pointe sig på ideplanet. Det får konsekvenser i en oversættelsessituation, som vi skal se i den kommende artikel, og det er tvivlsomt, om man overhovedet kan kalde de dansk-romanske vittigheder ækvivalente.

I den anden ende af skalaen er der de stærkt formaliserede vittigheder, hvor kun enkelte faste pladser i vittigheden skal udfyldes for at fuldende den. Et eksempel på en næsten helt formaliseret vittighedstype er den tværsproglige *Alle børnene*-vittighed: (14) *Alle børnene kiggede ned i blenden, undtagen Bob, han kiggede op* Vittighedstypen ser ud til at eksistere i alle de nordiske sprog plus tysk, mens den ikke er fundet i hverken de romanske sprog eller engelsk:

(15) *Alla barnen simmar i poolen utom Gun som simmar långt ner i en brunn* (sv.) ['Alle børnene svømmede i poolen, undtagen Gun, hun svømmede langt nede i en brønd']

(16) *Alle Kinder bleiben am Abgrund stehen. Nur nicht Adelheid, die geht zu weit* (ty.) ['Alle børnene blev stående ved afgrunden, undtagen Adelheid, hun gik for langt']

Til grund ligger der en formel, som definerer vittighedens betydning (1 positiv + 1 negativ aktivitet), funktion (kynisk humor), rim (personnavnet rimer med minimum sidste stavelse), ordvalg og grammatik (tempus og ordklasser er fastlagt). Formlen er 100 % produktiv: Der kan dannes uendeligt mange nye *Alle børnene*-vittigheder ud fra den. På tværs af sprogene er der imidlertid flere problemer: Dansk

adskiller sig fra tysk og svensk ved, at verbet hovedsageligt er i præteritum. Som ledsætningsindleder har de tre sprog desuden et pronomen fra hver sin ordklasse; dansk personligt (*han*), svensk relativt (*som*), tysk demonstrativt (*der*).

Rent sproglige forskelle

Når man sammenligner vittigheder på tværs af sprog, er der masser af sproglige forskelle at iagttage, trods de umiddelbare ligheder. Forskellene kan være både på det grammatisk-leksikalske plan og på genreplan. Tysk og nederlandsk adskiller sig fx fra dansk ved, at det bøjede verbum ofte står på førstepladsen i fremsættende vittigheder:

(17) *Kommt ein Taxifahrer zum Arzt und klagt: "Herr Doktor, ich habe ein Alkohol-Problem!" – Fragt der Doktor: "Und wie äußert sich das?" Sagt der Taxler: "Ich kann mir keinen mehr leisten!"* ['En taxichauffør går op til lægen og siger: "Jeg har et alkoholproblem!". Så spørger lægen: "Og hvordan kommer det så til udtryk?". Så siger taxichaufføren: "Jeg har ikke råd til det længere!']

(18) *Zitten twee domme blondjes in de trein, zegt de een tegen de ander: ...* ['Der sidder to (dumme) blondiner i et tog, så siger den ene...'] På dansk har vi til gengæld ofte adverbiet så som vittighedsmarkør, hver gang der kommer en ny indholdssekvens. Det er næsten samme funktion, den markante syd- og vestgermanske placering af verbet har. Hvad angår de nederlandsksprogede blondinevittigheder, så er det interessant, at det her siges eksplicit, at blondinerne

er dumme. Det ved vi andre jo godt, at de er – i vittigheder.

Kulturelt og andre ikke-sprogligt betingede forskelle

Andre forskelle i undergenrerne skyldes kultur og yderligere ikke-sproglige betingelser. Særligt italienske er fx *carabinieri*-vittigheder om den politienhed i Italien, der sorterer under militæret, og hvis ansatte ofte – sådan var det i hvert fald traditionelt – er fra Syditalien og uuddannede:

(19) *Perché i carabinieri sono in sciopero? Perché oltre alla paletta vogliono il secchiello!* ('Hvorfor strejker carabinieriene? Fordi de ud over signalstokken ("slikkepinden")/legetøjsskovlen også vil have en legetøjsspand!')

Igen ser vi en betydningsglidning undervejs i teksten: Til at begynde med udlægges *paletta* i politisammenhæng som 'signalstok', men i vitsens 2. halvdel er det pludselig betydningen 'legetøjsskovl', der er aktuel, og som er motiveret af fordommen om erhvervsgruppens dumhed. Alle italienske vittighedskategoriseringer har en særlig plads til carabinieriene.

Nogle genrer dør ud med den kultur eller andre ikke-sproglige forhold, som affødte dem. Tag fx *Radio Jerevan*-vittigheder, som var kendt i hele østblokken før Murens fald. De tematiserede misforhold mellem kommunismens løfter og den materielle realitet. Den (øst)tyske version kunne fx lyde sådan her:

(20) *Frage an Radio Eriwan: Stimmt es, dass jeder, der den Roten Platz betritt, ein Auto bekommt?*

Svaret lød: *Im Prinzip ja, aber es handelt sich nicht um den Roten Platz,*

sondern um den Gorki-Platz in Kiew. Und es sind keine Autos, sondern Fahräder. Und die werden nicht geschenkt, sondern gestohlen [‘Spørgsmål til Radio Jerevan: Er det sandt, at enhver, der betræder Den Røde Plads, får en bil forærende? – I princippet ja, men det drejer sig ikke om Den Røde Plads, men om Gorki-Pladsen i Kiev. Og det er ikke biler, men cykler. Og de bliver ikke foræret bort, men stjålet’]. Udtryksmæssigt indeholder vittigheden tre formler: (1) *Frage an Radio Erevan*, (2) *Stimmt es, dass...*, og (3) *Im Prinzip ja, aber...* Indholdsmæssigt er princippet, at det positive scenario, som der til at begynde med blev svaret ja på, trin for trin trækkes tilbage, så det ender med et negativt resultat.

Fremmedsprog: større vidensbarrierer

Vi har set, at flere typer viden er væsentlig i forbindelse med forståelsen af vittigheder. Når man bevæger sig mellem sprog, øges både de sproglige og de ikke-sproglige forståelsesbarrierer:

(21) [Grafitti på elevator:] *This Otis regrets, it's unable to lift today*
 (22) *Cohn hat sich Aschermittwoch taufen lassen. – Komischer Name!*
 Det første er et eksempel på, at der kræves kulturel viden af modtageren, ud over at forstå de enkelte fremmedsprogede ord og sætningsbetydningen. Dels skal man vide, hvad *Otis* er (et

elevatormærke), dels skal man kende evergreenen *Miss Otis regrets, she's unable to lunch today*, som vittigheden er næsten homofon med. Det andet eksempel, som er dialogisk, kræver derimod snarere sproglig viden: Tidsbetegnelser på tysk kan stå uden præposition; det gør, at *Aschermittwoch* kan forstås som et objekt for verbet *taufen* og ikke som det adverbium, det er. Som objekt bliver det samtidig det nye navn, Cohn har taget. Det morsomme består i (22) i den overraskende lighed med evergreenen; i (23) er det tvetydigheden i den grammatiske analyse, der kan opleves som sjov.

I en senere artikel tager vi spørgsmålet om oversættelse af vittigheder op. Svaret på vittigheden i indledningen er i øvrigt: *Ingen af dem ved, hvor Mexico ligger* (det danske band *Nephew* har en sang, der hedder *Mexico ligger i Spanien*, og cykelrytteren Michael Rasmussen prøvede at undgå dopingtest ved at påstå, han var i Mexico. Imidlertid blev han set i Italien).

Ken Farø (f. 1972), Ph.d., postdoc. i tysk
 Hanne Jansen (f. 1960),
 Ph.d., lektor i italiensk
 Xavier Lepetit (f. 1964),
 Ph.d., videnskabelig assistent i fransk
 Thora Vinther (f. 1947), lektor i spansk
 Institut for Engelsk,
 Germansk og Romansk
 Københavns Universitet

Hvad er det særlige ved dansk som gør det svært at forstå og at udtale for andre?

Anden del: prosodi.

Af Nina Grønnum

1. Indledning

Der er meget at sige om dansk prosodi, dvs. stød, tryk og tonegang, men mest om det som dansk savner, sammenlignet med andre sprog. Her tjener svensk igen, ligesom i første del i *Mål og Mæle* nr. 31.1, som det primære sammenligningsgrundlag: Manifestationen af tryk er mindre varieret i dansk end i svensk. Dansk savner tydelige signaler om grænsen mellem prosodiske fraser. Dansk savner en tonal sætningsaccent. Dansk har ikke specifikke tonale bevægelser i ytringens slutning til at signalere ytringsmodalitet (f.eks. spørgsmål vs. svar). Men vi har stødet, og det er vi omtrent ene om i verden.

2. Stødet

Stød er en slags knirkestemme, ikke et stemmebåndslukke som det sommetider hævdes. Det findes i betonedede stavelser med enten lang vokal eller kort vokal fulgt af en klangfyldig konsonant. Stødet er distinkt, dvs. det er tilstedeværelsen af stød der adskiller f.eks. $\text{[}^1\text{væ:}^1\text{]n}$ *hvalen* fra $\text{[}^1\text{væ:}^1\text{]n}$ *valen* (adj); $\text{[}^1\text{kø:}^2\text{bø}$ *køber* (vb) fra $\text{[}^1\text{kø:}^1\text{bø}$ *køber* (sb); $\text{[}^1\text{mu:}^2\text{s}^1\text{]n}$ *musen* (ubestemt: mus) fra $\text{[}^1\text{mu:}^1\text{s}^1\text{]n}$ *musen* (ubestemt: muse); $\text{[sgal}^2\text{]} \text{skal}$ (sb) fra $\text{[sgal}^1\text{]} \text{skal}$ (vb); $\text{[tøæ}^2\text{]} \text{tør}$ (adj)

fra $\text{[tøæ}^1\text{]} \text{tør}$ (vb). (Ligesom i første del henviser det lille tonesymbol, $\text{[}^1\text{]}$, til lydclip på *Mål og Mæles* hjemmeside, www.maalogmaele.dk.) Selvom stødet er betydningsadskillelse, er det, eller snarere dets fravær, ikke desto mindre i meget høj grad forudsigtligt ud fra ordets struktur. Det fører for vidt at komme ind på de styrende principper her; jeg henviser til N. Grønnum *Rødgrød med Fløde. En lille bog om dansk fonetik*. København: Akademisk Forlag, 2007, og referencerne der. Stødet er måske det fænomen i dansk udtale som er sværest at beherske til perfektion når man ikke har dansk som modersmål. En trøst må være at det går fint at tale dansk uden stød. Der er danske regionalsprog der er stødløse, og også uden at sætte noget i stedet for støddistinktionen, og folk dér kommunikerer fint med hinanden og med os andre. Det er i hvert fald synd at gøre stødet til et traume i indlæringen af dansk. Man risikerer i øvrigt også let at den elev der har lært at høre stødet og at producere det, bruger for mange stød og placerer stød hvor det ikke hører hjemme, og det skurrer i danske øren.

3. Manifestationen af tryk

Trykstærke, også kaldet betonedede,